

Oponentský posudek na rigorózní práci Mgr. Ing. Jana Lhotského: *Aktuální vývoj mezinárodní trestní justice a nově definovaný zločin agrese*

Mgr. Jan Lhotský si pro svou rigorózní práci o celkovém rozsahu 194 strany (z toho 122 strany vlastního textu) zvolil velice obecné téma „*Aktuální vývoj mezinárodní trestní justice a nově definovaný zločin agrese*“. S tímto tématem se vyrovnal způsobem, který je jakousi zvláštní kombinací obecného pojednání o vývoji mezinárodního trestního práva, dílčího zamyšlení nad vývojem snah o definování zločinu agrese a zajímavým, ale bohužel ne zcela úspěšným pokusem uchopit celou problematiku z analytičtějšího a teoretičtějšího hlediska. Každá z těchto složek by sama o sobě mohla dát vzniknout zajímavé a kvalitní práci. Jejich kombinací ovšem vznikl produkt, který je ve všech svých částech nedotažený a jenž navíc jako celek působí nekoherentně.

1. Aktuálnost (novost) a náročnost tématu:

Pojednání o „aktuálním vývoji“ by již z povahy věci mělo být aktuální. Velká část práce se nicméně zabývá tématy, která nejsou aktuální ani v jednom z významů, jež lze tomuto pojmu přiřknout – tedy nejsou ani nová, ani momentálně mimořádně relevantní. O historickém vývoji mezinárodního trestního práva, ustavení Mezinárodního trestního soudu a počátcích fungování tohoto orgánu byl v posledních letech, dokonce i v českém jazyce, napsán poměrně velký počet různých prací. Skutečně „aktuální“ je tak v práci pouze ta část, která se věnuje novému vymezení zločinu agrese a obecnému zhodnocení revizní konference v Kampale, a dále dílčí pasáže některých částí jiných (např. kapitola věnovaná situaci v Keni). Náročnost tématu nelze hodnotit zcela jednoznačně. Pokud by se autor skutečně odhodlal zmapovat a zanalyzovat „aktuální vývoj mezinárodní trestní justice“ tak, jak by odpovídalo názvu práce, jednalo by se o komplexní a značně náročný úkol. Skutečnost, že se takovému postupu vyhnul a zaměřil se jen na vznik a fungování MTS, náročnost tématu, resp. způsobu jeho zpracování dosti snížila.

2. Obecné hodnocení práce:

Práci tvoří úvod, osm kapitol a závěr. K nim je připojen seznam zkratk, seznam použité literatury a poměrně dlouhá příloha zahrnující text Římského statutu a text rezoluce obsahující definici agrese. Úvod představuje téma, vytyčuje pracovní hypotézu a uvádí použité metody. První kapitola se věnuje historickému vývoji a vzniku mezinárodního trestního práva od poválečných vojenských tribunálů v Norimberku a Tokiu přes Mezinárodní trestní tribunály pro bývalou Jugoslávii a Rwandu až po různé smíšené tribunály. Další dvě kapitoly popisují strukturu Mezinárodního trestního soudu (MTS) a jeho jurisdikci. Kapitola

čtvrtá mapuje postoj, který k Soudu zaujímají tři ze stálých členů Rady bezpečnosti, jež nejsou smluvní stranou Římského statutu, a to USA, Čína a Ruská federace. Následuje kapitola posuzující argumenty příznivců a oponentů MTS, kapitola zabývající se reálnými případy řešenými MTS a kapitola, jež pojednává o procesu ratifikace Římského statutu v ČR. Poslední, osmá kapitola je věnována historickému vývoji snad o nalezení definice agrese v mezinárodním trestním právu a jejich završení v rezoluci přijatí během revizní konference Římského statutu v Kampale v roce 2010. V závěru autor shrnuje poznatky, ke kterým v práci dospěl, a tvrdí, že jeho pracovní hypotéza byla v práci potvrzena.

Rigorózní práce vykazuje řadu pozitivních aspektů. Autor se pokouší téma uchopit teoreticky a vymezuje si za tímto účelem pracovní hypotézu, kterou by práce měla ověřit. V souladu s touto hypotézou „*vytvořením a fungováním Mezinárodního trestního soudu a následným přijetím nové definice zločinu agrese nebyl dosud dostatečně zaplněn deficit spravedlnosti v mezinárodním trestním právu*“ (str. 8). Autor se také zamýšlí nad metodami, jež hodlá v práci využít. Práce prokazuje jeho velmi dobrou orientaci v tématu i schopnost vnímat jednotlivé problémy ve vzájemných – a také v širších – souvislostech. Text je psán odborným a čtivým jazykem bez významnějších překlepů či chyb. Na dobré úrovni je také práce se zdroji: autor čerpá ze značného množství primární i sekundární literatury. Je přitom potěšující, že se nespokojil pouze s literaturou v angličtině, ale seznámil se rovněž s prameny dostupnými v češtině, což se bohužel stává spíše výjimkou.

Rigorózní práce ovšem vykazuje i mnoho slabin. První z nich spočívá v nepříliš šťastně zvoleném názvu. Ten předpokládá, že se práce bude věnovat „*aktuálnímu vývoji mezinárodní trestní justice a nově definovanému zločinu agrese*“, což lze interpretovat dvěma způsoby. Podle prvního by aktuální vývoj zahrnoval právě (a jen) nové definování zločinu agrese, podle druhého by naopak toto definování bylo jen jednou z jeho mnoha aspektů. Platí-li první výklad, je záběr práce příliš široký (over-inclusive) a sedm z osmi částí v ní v podstatě nemá – v daném rozsahu – své místo. Platí-li druhý výklad, je záběr práce naopak příliš úzký (under-inclusive): podrobněji se totiž věnuje jen jurisdikci a činnosti MTS, na které jistě nelze aktuální vývoj mezinárodní trestní justice redukovat. V této souvislosti je ostatně zajímavé, že autor samotný pojem „*mezinárodní trestní justice*“ nikdy nedefinuje a dokonce jej v textu práce prakticky nepoužívá. Není tak zcela zřejmé, zda jím mám na mysli mezinárodní trestní právo v širším slova smyslu, tzv. samotné mezinárodní trestní právo, o kterém mluvím na str. 9, nebo dokonce jen procesní či institucionální stránku postihu závažných zločinů podle mezinárodního práva.

Další slabinou práce, které bezprostředně souvisí s právě řečeným, je to, že se autor na omezeném prostoru pokouší dosáhnout příliš mnoha cílů najednou. Většina textu nabízí obecné, ba až učebnicové pojednání o Mezinárodním trestním soudu. Jedna část je věnována specifické problematice definování agrese. A úvod práce pak slibuje, že text bude testovat stanovenou pracovní hypotézu. Tyto tři odlišné orientace vedou autora různými směry a, jak již bylo uvedeno, ubírají práci na koherenci. V pořadí třetí slabina se týká stanovené hypotézy a způsobu jejího testování. Hypotéza je, jak sám autor explicitně uznává, „*relativně obecná*“ (str. 127). Aby s ní bylo možno pracovat, bylo by třeba specifikovat pojmy v ní použité (co se např. rozumí „deficitem spravedlnosti v mezinárodním trestním právu“?) a stanovit způsob, jakým budou tyto pojmy operacionalizovány (jakými kritérii lze hodnotit, zda je onen deficit „dostatečně zaplněn“?). Nic z toho autor nečiní.

Spokojuje se pouze tím, že hypotézu v úvodu nastíní, ve vlastním textu se k ní v podstatě vůbec nevrací, nicméně v závěru čtenáři náhle sdělí, že „*hypotéza byla potvrzena*“ (str. 127). Dovojuje to z toho, že mnoho států zůstává mimo smluvní rámec MTS, je problematické zahajovat řízení v nesmluvních státech, spolupráci nesmluvních států lze jen těžko vymáhat a jurisdikce MTS „*nezahrnuje takové zločiny, které by jí z povahy věci náležely*“ (str. 127). Tyto postřehy, s jistými výhradami týkajícími se posledního z nich (co v tomto kontextu znamená „*povaha věci*“?), jsou jistě oprávněné, ovšem nakolik z nich lze vyvozovat jakékoli obecné závěry ve vztahu k „deficitu spravedlnosti“, zůstává vzhledem k nejasným konturám tohoto pojmu otázkou. Pochybnosti vzbuzuje též volba metodologie: má-li práce za cíl zkoumat vztah mezinárodního trestního práva a spravedlnosti, popř. působení tohoto práva v mezinárodním společenství, logicky by se nabízelo využití nástrojů právní filozofie či právní sociologie, k němuž ovšem autor nepřistupuje. Z hlediska metod by dále bylo zajímavé blíže zjistit, které části práce podle názoru autora staví na metodě analýzy a které na metodě syntézy a komparace (str. 8).

3. Dílčí připomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě:

Kromě obecnějších výhrad lze k práci mít rovněž některé připomínky dílčí povahy. Zde budou uvedeny pouze některé z nich:

1. Není jednoznačné, jak autor chápe pojem „univerzální jurisdikce“ použitý na str. 47. Má tu skutečně na mysli univerzální jurisdikci ve smyslu výkonu jurisdikce vůči zločinům spáchaným kdekoli ve světě pachatelem z jakéhokoli státu (pak by autor popíral to, o čem psal v kapitole 3.3)? Nebo má na mysli univerzalitu ve smyslu závaznosti Římského statutu vůči všem státům světa (pak použil nevhodný termín)?

2. Poněkud nejasný je místy rovněž způsob, jakým se autor snaží vyrovnat s námitkami odpůrců MTS (kapitola 5.1.): jakou relevanci má např. to, že jak Rada bezpečnosti OSN, tak Mezinárodní trestní soud byly zřízeny mezinárodní smlouvou (str. 49)? Co z této skutečnosti podle názoru autora vyplývá pro vztah Charty OSN a Římského statutu, resp. vztah Rady bezpečnosti OSN a MTS?

3. Jeden z problémů Statutu spatřuje autor v tom, že jeho text nezahrnuje některé další zločiny, mj. zločin terorismu. Je tento zločin svou povahou stejný jako zločiny, jež jsou v současné době ve Statutu MTS zahrnuty?

4. Závěry a doporučení:

Přes všechny uvedení obecné i dílčí výhrady, které lze k textu mít, si rigorózní práce Mgr. Jana Lhotského „*Aktuální vývoj mezinárodní trestní justice a nově definovaný zločin agrese*“ podle mého názoru zaslouží, aby byla připuštěna k obhajobě, a proto ji k tomuto účelu **doporučuji**. Autor osvědčuje dobrou znalost problematiky i schopnost samostatné vědecké práce za využití širokého množství primárních i sekundárních pramenů. Během obhajoby by se nicméně autor měl vyjádřit k obecným i konkrétním výhradám, jež byly k práci vzneseny výše.

V Praze dne 18. března 2011

JUDr. PhDr. Veronika Bílková, PhD., E.MA